ТУРИЗМДА ИНВЕСТИЦИЯ ФАОЛИЯТНИ САМАРАЛИ БОШҚАРИШНИНГ ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Арзиматов Бобирмирзо Зокиржон ўғли
Фарғона Политехника Институти таянч докторанти
https://doi.org/10.5281/zenodo.15041191

Аннотация. *Ушбу мақолада туризм соҳасида инвестиция фаолиятини самарали бошқаришнинг истиқболли йўналишлари таҳлил қилинган. Мақоланинг мақсади туризмга инвестиция жалб қилиш жараёнида учрайдиган муаммоларни аниқлаш ва уларни самарали бошқариш учун истиқболли стратегияларни тавсия қилишдан иборат. Тадқиқот давомида давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш, технологик инновацияларни жорий этиш ва сармоявий муҳитни яхшилаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилган. Мазкур тавсиялар туризм инфратузилмасини ривожлантириш, иш ўринлари яратиш ва иқтисодий ўсишни таъминлашга хизмат қилиши мумкин.*

Калит сўзлар: *Туризм соҳаси, инвестиция фаолияти, давлат-хусусий шериклик, технологик инновациялар, иқтисодий ривожланиш, инвестициялар бошқаруви, туризм инфратузилмаси.*

КИРИШ

Туризм соҳаси иқтисодиётнинг стратегик тармоқларидан бири ҳисобланади, чунки у нафақат иш ўринлари яратиш, балки мамлакатга келиб тушадиган даромад манбаи сифатида ҳам муҳим аҳамиятга эга. Инвестициялар эса туризм инфратузилмасини ривожлантиришда ва рақобатбардошлигини оширишда асосий восита бўлиб хизмат қилади. Аммо, инвестицияларни жалб қилиш ва уларни самарали бошқариш жараёни кўпгина муаммоларни ўз ичига олади.

МАВЗУНИНГ ЎРГАНИЛГАНЛИК ДАРАЖАСИ

А. А. Абдукаримов тадқиқотларида туризм инфратузилмасини ривожлантиришда давлат-хусусий шериклик ва инвестицияларнинг самарадорлигини оширишга йўналтирилган стратегиялар алоҳида ўрин тутган.

Ш. Р. Қодиров тадқиқотларида туризм соҳасида сармояларни жалб қилишдаги асосий омиллар ва халқаро тажрибаларни қўллаш муҳимлиги таъкидланган.

У. Ш. Қурбоновнинг тадқиқотлари давлат-хусусий шерикликда инновацион инвестиция лойиҳаларини татбиқ этиш ва уларнинг устунликлари мухокама қилинган.

И. И. Тўхтаев ўз тадқиқотларида Ўзбекистонда туризм инфратузилмасини ривожлантириш, хорижий сармояларни жалб қилиш ва инвестиция фаолиятини бошқаришда юзага келадиган муаммоларни ўрганган.

Халқаро миқёсда, айниқса Европа Иттифоқи давлатларида ва Жануби-Шарқий Осиёда ДХШ туризмда муҳим восита сифатида қаралади. Хорижий олимлар, жумладан, Филип Котлер ва Жон Боуен, ДХШ лойиҳаларининг туризм ривожланишидаги аҳамиятини таъкидлашган. Улар давлат ресурслари ва хусусий капитални бирлаштириш орқали инфратузилмани ривожлантириш, хизмат кўрсатиш сифатини ошириш ва янги туристик марказларни яратиш имконини тақдим этишини қайд этадилар.

Хориж олимлари, жумладан, Буҳалис Димитриос ва Роб Лоу, рақамли технологиялар ва IT соҳасининг туризм инвестицияларидаги ролини чуқур ўрганишган. Уларнинг тадқиқотлари рақамли воситалар ва онлайн платформаларнинг сайёҳлик тажрибасини ўзгартириш ва инвестиция самарадорлигини оширишдаги аҳамиятини кўрсатди. Улар технологик инновациялар инвестиция жалб қилишда рақобатдош устунлик беришини таъкидлашади.

МЕТОДЛАР

Туризм соҳасидаги инвестиция фаолиятига оид миллий ва халқаро манбалардан олинган статистик маълумотлар, илмий тадқиқотлар ва давлат статистикаси қўмитаси маълумотлари тадқиқотнинг асосий маълумот манбалари бўлиб хизмат қилди.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Тадқиқот натижаларига кўра, туризм соҳасида инвестициялар нафақат иқтисодий ўсиш, балки қўшимча иш ўринлари яратиш ва ҳудудий инфратузилмани ривожлантириш учун муҳимдир. Қатор ривожланаётган мамлакатларда туризмга инвестициялар жалб қилиш орқали аҳолининг турмуш даражаси яхшиланмоқда.

Инвестиция йўналиши	2020 йилда жалб қилинган маблағ (млн. доллар)	2021 йилда жалб қилинган маблағ (млн. доллар)	2022 йилда жалб қилинган маблағ (млн. доллар)
Туризм инфратузилмаси	150	200	250
Халқаро меҳмонхоналар ва курортлар	120	170	230
Экотуризм ва агротуризм	30	50	75
Маданий ва тарихий туризм	80	120	150
Давлат-хусусий шериклик лойиҳалари	200	300	350

1-жадвал. Туризм инфратузилмасини ривожлантириш ва халқаро ҳамкорлик орқали туризм соҳасига жалб қилинган сармоянинг ўсиш динамикаси.

Туризм соҳасидаги инвестиция фаолиятида қатор муаммолар мавжуд. Жумладан:

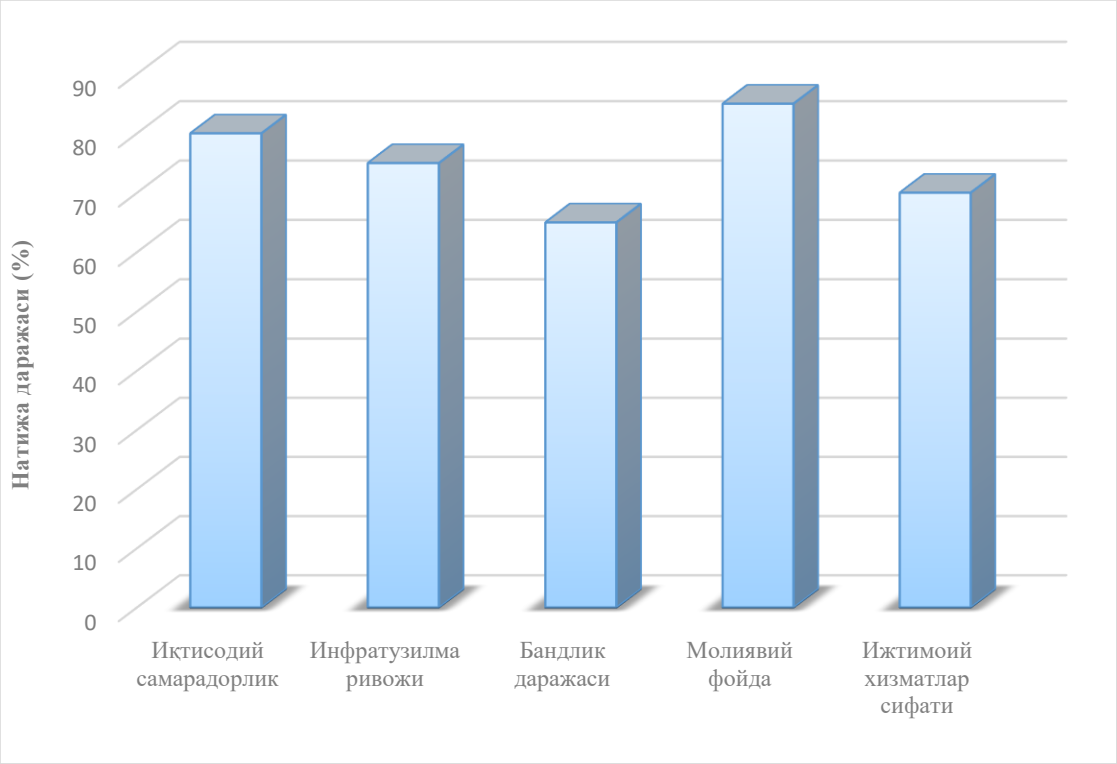
Муаммо	Ечим
Инфратузилманинг етишмовчилиги	Давлат ва хусусий секторнинг ҳамкорлигини кучайтириш
Лойиҳаларнинг юқори молиявий риски	Молиялаштириш механизмларини такомиллаштириш
Қонунчиликнинг тўсиқлар ёки муаммолари	Қонунчиликни ислоҳ қилиш ва инвестиция учун қулай шароит яратиш
Туризм салоҳиятига нисбатан жуда кўп талошлар	Технологик инновациялар ва рақобатни рағбатлантириш

2-жадвал. Инвестиция фаолиятидаги асосий муаммолар ва уларнинг ечимлари.

Туризмда инвестицияларнинг ҳудудий тақсимланиши таҳлил қилинганда, асосий сармоялар Тошкент, Самарқанд, Бухоро каби туристик марказларга тўғри келаётгани кузатилди. Бу шаҳарларда инфратузилманинг юқори даражада ривожланганлиги, туристик хизматлар сифатининг юқорилиги инвестицияларнинг самарадорлигини таъминламоқда.

Шунга қарамай, кам ривожланган ҳудудларда инфратузилмани яхшилаш орқали туризм салоҳиятини ошириш имконияти мавжуд.

Олиб борилган таҳлиллар шундан далолат берадики, давлат-хусусий шериклик (DXSH) лойиҳалари туризмда инвестицияларни самарали бошқариш учун муҳим восита ҳисобланади. DXSH лойиҳалари инфратузилмани яхшилаш, янги меҳмонхона ва хизматлар кўрсатиш объектларини барпо этишда муҳим роль ўйнайди. Мазкур лойиҳалар маҳаллий ишлаб чиқарувчилар ва хизмат кўрсатувчилар учун янги имкониятларни яратади.

1-диаграмма. Давлат-хусусий шериклик лойиҳаларининг асосий натижалари

Туризм соҳасидаги инвестициялар маҳаллий иқтисодиётга кўплаб ижобий таъсир кўрсатади. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, янги туристик объектларнинг очилиши ва уларга сармоялар киритиш орқали кўплаб янги иш ўринлари яратилади, бу эса ишсизликни қисқартиришга хизмат қилади. Инвестициялар маҳаллий маҳсулот ва хизматларга бўлган талабни ошириш орқали умумий иқтисодий ўсишни қўллаб-қувватлайди.

Туризмда барқарор ривожланиш тамойилларини жорий қилиш иқтисодий самарадорлик билан бирга атроф-муҳитга бўлган таъсирни ҳам камайтириш имконини беради. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, экологик тоза ва барқарор туризм лойиҳаларига йўналтирилган инвестициялар узоқ муддатли истиқболда юқори рентабелликни таъминлайди. Экотуризм лойиҳалари, айниқса, Ўзбекистоннинг бой табиий ва маданий меросини ҳисобга олган ҳолда, катта қизиқиш уйғотмоқда.

Туризмда замонавий технологияларни қўллаш ҳам инвестицияларнинг самарадорлигини оширишнинг муҳим омили ҳисобланади. Электрон бронлаш, виртуал экскурсиялар ва интерактив хизматлар орқали туристларга хизмат кўрсатиш даражаси оширилади, бу эса умумий қониқиш ва туризмга бўлган талабни оширади. Таҳлиллар шундан далолат берадики, рақамли инновациялар инвесторларнинг қизиқишини оширишда ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Туризм соҳасидаги инвестиция лойиҳаларининг молиявий баҳолаши, жумладан, ROI (Return on Investment) ва SROI (Social Return on Investment) кўрсаткичларини таҳлил қилиш сармояларнинг самарадорлигини баҳолашда асосий мезонлардан бири ҳисобланади. Бу усуллар сармояларнинг нафақат молиявий самарадорлигини, балки ижтимоий фойдасини ҳам аниқлаш имконини беради.

Туризмда инвестицияларни бошқариш истиқболлари. Иқтисодий ўсишга эришиш учун қуйидаги истиқболли йўналишлар аниқланди:

1. Давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш: Инвестиция фаолиятида давлат ва хусусий секторнинг яқин ҳамкорлиги орқали инфратузилма ва хизмат кўрсатиш сифатини ошириш мумкин.

2. Технологик инновацияларни жорий этиш: Туризмда рақамли технологиялар, онлайн бронлаш ва маркетинг воситаларини кенг қўллаш орқали туристларни жалб қилиш имкониятлари ошади.

3. Маҳаллий ва халқаро сармоялар учун шароитларни яхшилаш: Солиқ имтиёзлари, инвестицияларни қўллаб-қувватлаш фонди ва юридик қўллаб-қувватлаш.

МУҲОКАМА

Натижалар таҳлили ва амалиётга таъсири: Тадқиқот натижалари шундан далолат берадики, туризм соҳасида инвестиция фаолиятини самарали бошқариш учун давлат-хусусий ҳамкорликни қўллаб-қувватлаш, инвеситиция жараёнларига инновацион ечимларни жалб қилиш каби чора-тадбирлар муҳим аҳамиятга эга. Бу тавсиялар туризм секторидаги иқтисодий ривожланиш ва туризм инфратузилмасини яхшилашда асосий омил сифатида кўрилмоқда.

Тадқиқотда маълум чекловлар ва муаммолар мавжуд бўлиб, уларнинг аксарияти маълумотлар етишмовчилиги, қонунчилик тизимининг устувор эмаслиги билан боғлиқ. Шунингдек, туризмдаги сармояларни самарали бошқаришда таваккалчилик юқори бўлган ҳолатларда ҳам қўшимча молиявий кўмак механизмлари талаб этилади.

ХУЛОСА

Тадқиқот натижаларига кўра, туризм соҳасида инвестиция фаолиятини самарали бошқариш орқали инфратузилмани ривожлантириш ва иқтисодий ўсишни таъминлаш мумкин. Сармоя жалб қилиш ва бошқариш жараёнида давлат ва хусусий сектор ҳамкорлиги асосий аҳамият касб этади.

Туризм секторида инвестицияларни самарали бошқариш учун қуйидаги тавсияларни таклиф қилиман:

1. Давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш.
2. Солиқ имтиёзлари ва қонунчилик тартибларини такомиллаштириш.
3. Рақамли инновацияларни жорий этиш ва туристлар учун қулайликлар яратиш.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Тўхтаев И.И. Ўзбекистонда туризм инфратузилмасини ривожлантириш стратегиялари. — Тошкент: Қонун, 2020.
2. Қурбонов У.Ш. Давлат-хусусий шерикликнинг туризмдаги аҳамияти. — Тошкент: Олий таълим, 2017.
3. Юсупов С. Туризмдаги халқаро ҳамкорлик ва инвестицияларни жалб қилиш. — Тошкент: Экономика, 2021.

4. Хомидов Т., Расулов А. Туризм соҳасидаги инвестиция лойиҳалари: назарий ва амалиётдаги масалалар. — Тошкент: Иқтисодий таҳлил, 2022.
5. Philip Kotler ва John Bowen "Marketing for Hospitality and Tourism" (Kotler, Bowen, Makens) 1996.
6. Buhalis Dimitrios ва Rob Law "eTourism: Information Technology for Strategic Tourism Management" (Buhalis) ва "Progress in tourism management: A review of website evaluation in tourism research" (Law, Buhalis) 2003.
7. Zokirjon o'g'li A.B. TURIZMNING IQTISODIYOTDA TUTGAN O'RNI //EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION IDEAS IN THE WORLD. – 2023. – T. 13. – No. 2. – pp. 159-162.
8. Arzimatov B. TURISTIK KORXONALARDA INVESTITSIYALARNI BOSHQARISH JARAYONLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2022. – T. 2. – No. 13. – pp. 22-25.
9. Arzimatov B. O 'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIGA INVESTITSIYALAR JALB ETILISH HOLATI VA SOHA RIVOJLANISHIDAGI O 'ZGARISH TENDENSIYALARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – No. 11. – pp. 807-812.
10. Arzimatov B. HUDUDLARDA TURIZM SOHASI RIVOJLANISHIGA INNOVATSION YONDASHUVLAR //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – No. A7. – pp. 692-696.
11. ugli Arzimatov B. Z. SPECIFIC ASPECTS OF INVESTMENT MANAGEMENT IN THE TOURISM SECTOR //World of Scientific news in Science. – 2024. – Т. 2. – №. 3. – С. 144-148.
12. Arzimatov Bobirmirzo Zokirjon ugli Doctoral student of Fergana polytechnic institute. (2024). IMPLEMENTED REFORMS ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM INFRASTRUCTURE. Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.10899840